

6 Transporter

Transportsektorn står för ungefär en tredjedel av alla växthusgasutsläpp och är förutom industrin den enda sektorn i Sverige som fortfarande är oljeberoende. Nationellt finns en ambition att Sverige 2030 ska ha en fordonsflotta som är oberoende av fossila bränslen¹⁹. För att uppnå detta måste vi minska behovet av transporter och samtidigt få till stånd mer resurssnåla och miljöanpassade transporter av både personer och gods²⁰. Även om transporterernas utsläpp av växthusgaser är i fokus bör deras påverkan på människors hälsa och livskvalitet, landskapet och resurser inte förringas. Detta tas bland annat hänsyn till i miljökonsekvensbeskrivningen av länstransportplanen²¹.

Dalarna är ett av landets ledande besöksmål och har ett flertal stora exportindustrier. Många kommuner i Dalarna är dessutom glest befolkade och bilen är i många fall nödvändig för tjänsteresor, arbetspendling och fritidsaktiviteter. Behovet av person- och godstransporter är därför omfattande i länet och miljöanpassade transporter är avgörande för att minska miljöpåverkan och bidra till att miljömålen uppfylls.

Transportsektorns regionala aktörer är många och diversifierade, från kollektivtrafik och transportföretag till privatpersoner och offentliga verksamheter i olika roller.

Hur vi transporterar oss och gods i framtiden beror i mångt och mycket på vilka förutsättningar vi skapar genom våra prioriteringar i samhällsplanering och infrastrukturinvesteringar. Att planera för ett transporteffektivt samhälle och att möjliggöra detta genom så kallade steg 1- och steg 2-åtgärder enligt *fyrstegsprincipen* i länstransportplanen är en del i samhällsplaneringen. Steg 1-åtgärder påverkar transportbehovet och val av transportsätt och steg 2-åtgärder innebär effektivare utnyttjande av befintligt infrastrukturnät. Förbättrade möjligheter till resebyten, samlastning och omlastning är viktiga delar i ett transporteffektivt samhälle. Ökad hänsyn till den gröna infrastrukturen och människors hälsa är också viktigt vid planering av infrastruktur.

Förutom samhällsplanering och infrastruktur behövs åtgärder för omställning till en fossilfri och resurseffektiv fordonsflotta samt åtgärder för att stimulera förändrat beteende så kallat *mobility management*.

¹⁹ Fossiloberoende har definierats i propositionen *Ett klimatpolitiskt ramverk* (2016/17:146) och innebär att utsläppen från inrikes transporter, utom inrikes flyg, ska minska med minst 70 procent senast år 2030 jämfört med 2010.

²⁰ I Energimyndighetens rapport *Strategisk plan för omställning av transportsektorn till fossilfrihet* (ER 2017:07) identifieras tre nödvändiga delar: Transporteffektivt samhälle, fordon, drivmedel.

²¹ Miljökonsekvensbeskrivning – av förslag till Länsplan för regional transportinfrastruktur i Dalarna 2018–2029.

Den pågående digitaliseringen och de möjligheter ny informationsteknik erbjuder i form av resfria möten, samåkning, samlastning och avancerade logistiklösningar är viktigt att ta tillvara. Även samordning av arbetet inom transportområdet en viktig åtgärd, för att möjliggöra informationsspridning, erfarenhetsutbyte och diskussion kring regionala strategiska vägval.

Hänvisning till andra avsnitt: 12 Samhällsplanering. 13.8 Grön infrastruktur

Miljömål som berörs: Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och God byggd miljö.

Hållbarhetsmål/Agenda 2030-mål som berörs: 3. God hälsa och välbefinnande 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, 11. Hållbara städer och samhällen, 13 Bekämpa klimatförändringen, 15. Ekosystem och biologisk mångfald, 17 Samverkan.

6.1 Samverkan gällande transportsektorns miljö- och klimatarbete

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Genom samverkan kan vi dela erfarenheter och sprida goda exempel, samt identifiera önskvärda åtgärder som berörda aktörer kan driva vidare. Det har stor betydelse i länets arbete med begränsad klimatpåverkan.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Den regionala samverkan inom transportområdet startades upp inom projektet DalaMats, som 2009 resulterade i en gemensam strategi för det fortsatta arbetet²². Efter det skedde ingen formell samverkan under några år, förrän TransportDialogen startades upp 2013. Av olika anledningar sammankallades inte gruppen så frekvent förrän hösten 2016 då Region Dalarna valde att åter aktivera samverkan.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: I 2018 års regleringsbrev har länsstyrelsen fått i uppdrag att ”samordna åtgärder för fossilfria transporter”. Länsstyrelsen avser att göra detta genom att medverka i TransportDialogen.

Vad kan göras mer i Dalarna: Fortsätta sammankalla nätverket TransportDialogen och utveckla metoder för samarbete och samverkan om hållbara transporter.

6.1.1 TransportDialogen

Vad ska göras: Regelbundet sammankalla TransportDialog Dalarna och inom ramen för detta anordna nätverksträffar och kunskapshöjande works-

²² Miljöanpassade transporter - Strategi för Dalarna, Positionsdocument, Region Dalarna 2009.

hopar där medverkande aktörer bidrar med innehållet.

Drivande part: Region Dalarna

Medverkande part: Länsstyrelsen, Trafikverket, Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI), det regionala klustersamarbetet ITS Dalarna, Åkeriföreningen, Högskolan Dalarna, med flera.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal möten, seminarier och deltagarnas upplevda nytta.

6.2 Transporteffektiv samhällsplanering

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Den fysiska samhällsstrukturen, det vill säga hur bostäder, näringsliv, service och transportsystem är lokaliserade i förhållande till varandra har avgörande betydelse för transportsektorns möjligheter att minska sin miljöpåverkan. Att genom samhällsplaneringen skapa bättre förutsättningar för att fler ska kunna gå, cykla eller åka kollektivt ger inte bara miljömässiga fördelar utan också sociala²³ och ekonomiska.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Kommunernas översiktsplaner är viktiga strategiska styrdokument där olika miljöaspekter tydligt bör framgå. Länsstyrelsen granskar kommunernas översiktsplaner och kan påpeka brister eller förbättringsmöjligheter. 2013 sammanställdes ett antal riktlinjer för länsstyrelsens granskning av energi- och klimataspekter i översiktsplanering²⁴ för att underlätta för både kommuner och länsstyrelsen att jobba med frågorna.

Inom ByggDialog Dalarnas samhällsplaneringsgrupp finns en ambition att jobba med bebyggelse och transportinfrastrukturfrågor. I det pågående projektet Den Uthålliga Regionen är transportsnål fysisk planering en viktig aspekt.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Översiktsplaner, detaljplaner, stöd till cykel och gångvägar, stadsmiljöavtal.

Vad kan göras mer i Dalarna: Arbete med att implementera befintlig kunskap. Kommunernas översiktsplaner kan bidra till att det nationella målet om en fossiloberoende fordonsflotta uppnås.

6.2.1 Transportsnål fysisk planering i översiktsplaner

Vad ska göras: Verka för att kommunernas översiktsplaner bidrar till att nationella målet om en fossiloberoende fordonsflotta uppnås.

²³ Exempel på sociala fördelar är ökad folkhälsa, ökad jämlikhet genom bättre förutsättningar för människor utan bil, ökad trygghet för gångtrafikanter och cyklister, särskilt barn.

²⁴ Länsstyrelsen Dalarnas län. (2013). PM 2013:18. Energi- och klimataspekter i översiktsplanering - Riktlinjer för länsstyrelsens granskning av översiktsplaner.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Kommunerna, Region Dalarna.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal översiktsplaner som på ett tydligt sätt leder till ett transporteffektivt samhälle.

6.2.2 Samverkan för transportsnål fysisk planering

Vad ska göras: Utveckla regional samverkan för transporteffektiv samhällsplanering (till exempel bebyggelseplanering) för ökad hållbarhet. Planering för byggande av bostäder och verksamheter, med ett ”Hela resan” perspektiv, i starka kollektivtrafikstråk och vid resecentra och bytespunkter.

Drivande part: Region Dalarna.

Medverkande part: ByggDialogens samhällsplaneringsgrupp, Landstinget Dalarnas kollektivtrafikförvaltning, Länsstyrelsen, Kommunerna.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Befintlig regional samverkan.

6.2.3 Metodutveckling transportsnål fysisk planering

Vad ska göras: Verka för att metoder för transportsnål fysisk planering används i kommunerna och att möjliga kommunala åtgärder som bidrar till ett transporteffektivt samhälle identifieras.

Drivande part: Regionala aktörer genom ByggDialogens samhällsplaneringsgrupp.

Medverkande part: Länsstyrelsen, Region Dalarna, Trafikverket, Högskolan Dalarna, Kommunerna.

När genomförs åtgärden: 2018.

Uppföljning: Pågående projekt där metoder för transportsnål fysisk planering kommuniceras.

6.2.4 Stöd till service för minskade transporter

Vad ska göras: Fortsätta arbetet med det regionala serviceprogrammet²⁵, som syftar till att öka tillgången till rimlig kommersiell service. Genom påverkan på beslut och stöd till olika slags service på landsbygden kan transportbehovet minska.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Kommuner, byalag och föreningar.

När genomförs åtgärden: 2018–2021.

Uppföljning: Utvärdering inom ramen för serviceprogrammet.

6.3 Regional infrastrukturplanering för miljöanpassade transporter

Områdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: I regionen finns ett antal stora arbetsgivare som medför att rörelsemönstret blir stort, dessutom finns ett antal stora industrier som både mottar och levererar ut stora mängder gods. En väl fungerande infrastruktur som främjar miljöan-

²⁵ Dalarnas regionala serviceprogram, 2014–2018

passade transporter är därför avgörande för Dalarnas möjligheter att uppnå de nationella målen om en fossiloberoende transportsektor och ett klimatneutralt samhälle.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Regional infrastrukturplanering sker främst genom länsplanen för regional transportinfrastruktur som Region Dalarna ansvarar för. Nationell och regional infrastrukturplanering ingår i en samlad process med 12-åriga planer som revideras vart fjärde år. I den processen ingår tre steg. En revidering föregås av en nationell inriktningsplanering, som Trafikverket ansvarar för, utifrån regeringens prioriterade samhällsutmaningar. Vidare i processen har Region Dalarnas tagit fram en regional systemanalys, där länets önskade prioriteringar lyfts fram gällande investeringar i väg och järnväg. Analysen fungerar som input; dels för upprättande av den nationella transportplanen som Trafikverket ansvarar för och dels som underlag till länsplanen. Regeringen beslutar om nationell transportplan medan länen/regionerna beslutar om länsplanerna utifrån regeringens tilldelade ekonomiska planeringsramar och direktiv för hur länsplanerna ska upprättas. Länsplanerna ska sedan miljöbedömas.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Medel till infrastrukturinvesteringar beslutas i Nationella transportplanen och i länsplanerna. Gentemot hänsynsmålet (miljö hälsa och säkerhet) i transportpolitiken; en stegvis ökad energieffektivitet i transportsystemet och en fossiloberoende fordonsflotta 2030.

Vad kan göras mer i Dalarna: Miljöbedömning och miljökonsekvensbeskrivning av länsplanen. Integreringen av *fyrstegsprincipen* och olika miljöaspekter behöver fortsätta och utvecklas i länsplanerna. Möjliggöra en eventuell utveckling av transporter med låg energianvändning och klimat- och miljöpåverkan, till exempel elvägar och *High Capacity Transport (HCT)*. Vara en del av utveckling och demonstration som bidrar till förnyelse av transportsystemet, miljöanpassade städer, stärkt svensk miljöteknik, transporter med låg energianvändning och klimat- och miljöpåverkan samt en energieffektiv infrastrukturhållning (till exempel elvägar).

6.3.1 Miljöbedömning av länstransportplan

Vad ska göras: Kommunera resultatet av länstransportplanens miljökonsekvensbeskrivning till regionala och nationella aktörer.

Drivande part: Region Dalarna.

Medverkande part: Länsstyrelsen och Trafikverket.

När genomförs åtgärden: 2017–2018.

Uppföljning: Tillfällen då den kommunicerats och uppföljning av denna.

6.3.2 Användning av fyrstegsprincipen i genomförande av länstransportplanen

Vad ska göras: Låta *fyrstegsprincipen* vara utgångspunkt för analyser och förslag till åtgärder i länsplanen och utveckla möjligheterna att använda medel för steg 1- och steg 2-åtgärder i *fyrstegsprincipen* under gällande planpe-

riod och inför nästa länsplan (2022).

Drivande part: Region Dalarna.

Medverkande part: Länsstyrelsen och Trafikverket.

När genomförs åtgärden: Löpande under planperioden och inför nästa planperiod.

Uppföljning: Förändring av möjligheterna att använda medel för steg 1 och steg 2-åtgärder under programperioden.

6.3.3 Infrastrukturplanering för att möjliggöra hela resan

Vad ska göras: Fortsätta arbeta med att utveckla tillgängligheten och attraktiva funktioner i resecentra och förbättrad standard i bytespunkter samt skapa väl fungerande reskedjor, samordnade och med så få byten som möjligt såväl mellan som inom olika trafikslag.

Drivande part: Region Dalarna.

Medverkande part: Länsstyrelsen, Trafikverket, kommunerna med flera.

När avslutas åtgärden: En pågående process.

Uppföljning: Kollektivtrafik-utnyttjande.

6.4 Resurseffektiv och fossilfri fordonsflotta

Områdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Om Sveriges målsättning om en fossilfri fordonsflotta 2030 ska uppnås måste fordonsflottan förändras. För att uppnå en miljömässigt hållbar fordonsflotta bör målsättningen vara att stäva efter både resurseffektivitet och fossilfrihet.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Bio-drivMitt är ett nätverk för organisationer och företag i Gävleborg och Dalarna med intresse av att påskynda omställningen till en fossiloberoende fordonssektor. Nätverket anordnar seminarier och kunskapshöjande insatser. Region Dalarna medverkar i projektet GreenDriveRegion, som syftar till att öka andelen fossiloberoende fordon. Projektet pågår till och med 2018. Det nationella klimatinvesteringsstödet Klimatklivet har spelat en betydande roll för uppbyggnad av laddinfrastruktur och HVO-mackar sedan det infördes hösten 2015. Länsstyrelsens arbete med information och stöd till sökande är en viktig del liksom den strategiska planeringen av infrastrukturer som görs i samråd med regionala aktörer.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Miljöbilspremier, fordonsskatter, drivmedelsskatter, klimatklivet, miljözoner med mera. I 2018 års regleringsbrev har länsstyrelsen fått i uppdrag att ”inom ramen för arbetet med de regionala energi- och klimatstrategierna, i dialog med Energimyndigheten, ta fram regionala planer för infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel”.

Vad kan göras mer i Dalarna: Offentliga verksamheter ska vara föregångare vad gäller introduktion av nya fordon och bränslen. Om vi ska uppnå 70 procent minskning av utsläppen i transportsektorn till 2030 är en förutsättning att kommunernas fordonsflottor är fossilfria innan dess. Därför är omställning av kommunernas fordonsflottor en viktig åtgärd. För att möjliggöra

omställningen krävs dessutom en tillfredställande infrastruktur för alternativa drivmedel och laddningsstationer.

6.4.1 Omställning av kommunernas fordonsflottor

Vad ska göras: Ställa om kommunernas fordonsflottor.

Drivande part: Kommunerna.

Medverkande part: GreenDriveRegion/Region Dalarna, BioDrivMitt, Länsstyrelsen.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Följ upp statistik om kommunernas fordonsflottor.

6.4.2 Laddinfrastruktur och mackar för alternativa drivmedel

Vad ska göras: Verka för uppbyggnaden av laddinfrastruktur och mackar för alternativa drivmedel genom riktade informationsinsatser inom Klimatklivet och strategisk planering av placering.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Region Dalarna, kommunerna och etablerande aktörer.

När genomförs åtgärden: 2020.

Uppföljning: Via kartor som visar ladd- och tank möjligheter i länet.

6.5 Mobility management - Frivillig förändring av beteenden

Områdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: *Mobility management* är ett koncept för att främja hållbara transporter genom att förändra människors attityder och beteenden, och är ett komplement till samhällsplanering och satsningar på infrastruktur och kollektivtrafik. Inom *mobility management* är användningen av mjuka åtgärder så som information och kommunikation en viktig del liksom samordning av transporttjänster, inklusive samåkningstjänster, och koordinering av olika parter verksamheter.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: I det regionala trafikförsörjningsprogrammet²⁶ identifieras flera åtgärder inom området för ökat kollektivtrafikresande; exempelvis väl funderande reskedjor, samordnade biljettsystem och informationssystem. Många kommuner jobbar dessutom inom ramen för energi- och klimatrådgivningen med informationsinsatser och projekt för att öka andelen kommuninnevånare som cyklar eller åker kollektivt. Exempel på det är Transportkampen som genomfördes i Leksand 2013 och Vintercyklisten som genomfördes i Falun och Borlänge 2010–2011.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Främsta styrmedlen inom området är information och kommunikation, samt stöd för utveckling av digital teknik som möjliggör resfria möten, ruttplanering, samåkning och mycket mer.

²⁶ Det regionala trafikförsörjning programmet för Dalarnas län 2015-2019

Vad kan göras mer i Dalarna: Att följa och implementera valda delar av det nationella arbetet med *mobility management* och resevaneundersökningar. Ett regionalt mobilitetskontor enligt den modell som anges i Region Dalarnas positionsdokument från år 2009 ”Strategi för Miljöanpassade transporter i Dalarna” skulle kunna samordna och stödja arbetet.

6.5.1 Mobility management och attraktiv kollektivtrafik

Vad ska göras: Dra lärdomar från det nationella arbetet som samverkansbolaget Samtrafiken drivit gällande Swedish mobility program²⁷ och arbeta för att sprida kunskaperna och implementera relevanta åtgärder i länet. Åtgärder för *Mobility Management* bör även lyftas fram i det regionala trafikförsörjningsprogrammet.

Drivande part: Kollektivtrafikförvaltningen, Landstinget Dalarna.

Medverkande part: Kommunerna, Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen, Region Dalarna och övriga aktörer inom TransportDialogen.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal åtgärder som implementerats.

6.5.2 Regionala resevaneundersökningar

Vad ska göras: Följa det nationella arbetet gällande nya tekniska lösningar för resevaneundersökningar. Att bevaka och utnyttja denna möjlighet för att regionalt utvärdera och identifiera åtgärder kan bli aktuellt efter september 2018 då projektet slutredovisas.

Drivande part: Kollektivtrafikförvaltningen, Landstinget Dalarna.

Medverkande part: Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen, Region Dalarna och övriga aktörer inom TransportDialogen.

När genomförs åtgärden: 2018–2021.

Uppföljning: Regional statistik gällande resevanor.

²⁷ <https://samtrafiken.se/projekt/swedish-mobility-program/>